

Asia Maalauksen tekeminen valokuvasta

Hakija Anna-Maija Blomster

Annettu 01.04.2004

LAUSUNTOPYYNTÖ

Valokuvaaja Anna-Maija Blomster (jäljempänä hakija), asiamiehenään OTM Arto Leino, on 22.01.2004 saapuneella kirjeellään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa ottamaansa valokuvaan liittyvistä tekijänoikeuskysymyksistä.

Lausuntopyynnön mukaan hakija otti valokuvan Jouko Juntusesta vuonna 2002. Kyseinen valokuva on lausuntopyynnön liitteenä 1. Kuvaussopimuksen allekirjoitti Jouko Juntusen vaimo Pirkko Juntunen. Kuvaussopimus on lausuntopyynnön liitteenä 2. Sopimuksen mukaan valokuvaaja ei saa käyttää valokuvaa mainonnassaan tai muussa toiminnassa. Samalla sovittiin, ettei asiakas saa minkäänlaista julkaisuoikeutta valokuvaan. Lausuntopyynnön mukaan hakija ei ole miltään osin luovuttanut tekijänoikeuksiaan kyseiseen valokuvaan eikä antanut lupaa valokuvan kappaleen valmistamiseen, muuttamiseen tai edelleen luovuttamiseen.

Taiteilija Hannu Kaakko maalasi myöhemmin kyseisen valokuvan pohjalta muotokuvan. Kyseisestä teoksesta otettu valokuva julkaistiin Tervareitti-nimisessä sanomalehdessä 31.10.2003 (lausuntopyynnön liite 4). Lausuntopyynnön mukaan Hannu Kaakon maalaama muotokuva on täsmälleen samanlainen kuin hakijan aiemmin ottaman valokuva. Lausuntopyynnössä todetaan, että tekijänoikeudet kyseiseen teokseen ovat hakijalla eli valokuvaaja Anna-Maija Blomsterilla.

Hakija pyytää nyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa siitä, onko Hannu Kaakon maalaama teos hakijan valokuvan kappale vai onko kyseessä itsenäinen ja omaperäinen teos.

VASTINEET

Tekijänoikeusneuvosto on varannut taiteilija Hannu Kaakolle sekä Pirkko ja Jouko Juntuselle mahdollisuuden vastineen antamiseen. Vastineet ovat saapuneet 19.02.2004. Pirkko ja Jouko Juntusen vastineet on laatinut heidän puolestaan asianajaja Hannu Juntunen.

Hannu Kaakon vastine

Taidemaalari Hannu Kaakko toteaa vastineessaan, että hän on maalannut vuosien saatossa useita virallisia muotokuvia eri tilaajien toimesta. Kyseisen Muhoksen kunnan entisen kunnanjohtajan Jouko Juntusen muotokuvan Muhoksen kunta tilasi häneltä keväällä 2003. Kaakko kertoo käyneensä ensi kerran tapaamassa Jouko Juntusta 14. huhtikuuta 2003. Tuolloin hän sopi yhdessä Muhoksen kunnan kulttuurisihteerin Jaana Koiviston ja silloisen Muhoksen kunnanjohtajan Jouko Juntusen kanssa ”marsijärjestyksestä” muotokuvan maalaamiseen liittyen. Muhoksen kunta oli siis tuota ajankohtaa ennen tehnyt jo päätöksen muotokuvan maalauttamisesta Hannu Kaakolla kunnanjohtaja Jouko Juntusesta. Ensimmäiseksi ”istuntopäiväksi” sovittiin 4. kesäkuuta. Samoin sovittiin, että Hannu Kaakko voisi käyttää valokuvaa/valokuvia apuna maalausprosessin aikana.

Hannu Kaakko kertoo vastineessaan, että jo aiempia virallisia muotokuvia maalatessaan hän on käyttänyt sekä omia että valokuvaajien/valokuvaamojen ottamia valokuvia apuna, jottei malli-istuntoja tarvittaisi niin monia. Lausuntopyynnön tapauksessa malli-istuntoja oli useampia. 4.6 istunnon lisäksi Kaakko kertoo löytäneensä kalenteristaan istuntonumerot ainakin 3.9. ja 7.10. Istuntoja on voinut olla useampiakin, mutta ainakin nämä. Kaakko toteaa vastineessaan, että toki ihanne muotokuvaa maalatessa olisi, ettei valokuvia tarvitsisi käyttää. Se ei kuitenkaan etäisyyksien tai ajan puutteen vuoksi valitettavasti ole aina mahdollista.

Kaakko toteaa vastineessaan, että maalatessaan esimerkiksi pari vuotta takaperin Oulun yliopiston entisen dekaanin muotokuvaa, maalari ja maalattava kävivät yhdessä Oulussa Keräsen kuvaamossa. Siellä Kaakko kertoo saaneensa esittää toiveita kuvaajalle miten malli asettuisi kuvaan. Lopulta Kaakko kertoo päätyneensä kuitenkin tekemään ko. muotokuvan pelkästään omien digikuviensa pohjalta. Kuvat hän oli ottanut maalattavan henkilön työhuoneesta. Kaakko kertoo toki käyttäneensä myös valokuvaamon tarkempia valokuvia myös apuna malli-istuntojen välissä. Tällöin valokuvaamo ei esittänyt mitään estettä valokuvien käytölle, eikä tällaista ole aiemminkaan Kaakon kohdalle sattunut. Kaakko toteaa, että hän ei voinut toki kuvitellakaan tällaista ”tekijänoikeuskannetta” syntyvän tämänkään muotokuvatilauksen yhteydessä. Kaakko toteaa, että hän olisi toki pidättäytynyt vain omiin kuviinsa, jos hän olisi voinut ennakoita

tämän tekijänoikeuskanteen ja että hän ei voi kuin ihmetellä tämän kanteen taustoja.

Hannu Kaakko toteaa vastineessaan, että Jouko Juntusen muotokuvan kohdalla hän menetteli edellä esittämällään tavalla käyttäen sekä valokuvaamon että omia kuviaan. Yhdennäköisyys malliin toki imartelea Kaakkoa taiteilijana, muttei tämä "tekijänoikeuskanne". Malli-istunnoissa taiteellinen suoritus on ollut keskeinen: pyrkimyksenä on ollut tavoittaa mallin persoona mahdollisimman onnistuneesti. Täten väite, että muotokuva olisi maalattu yksinomaan valokuvaaja Anna-Maija Blomsterin ottaman valokuvan pohjalta, ei pidä paikkaansa.

Jouko Juntusen vastine

Jouko Juntunen toteaa vastineessaan valinneensa Blomsterin kuvaamon, koska hän halusi muhoslaisen kuvaajan ja tunsi hänet entuudestaan. Jouko Juntunen kertoo käyneensä valokuvauttamassa itseään, koska julkisuuden henkilönä hän tarvitsi ajan tasalla olevia kuvia. Yhteensä otoksia Jouko Juntusesta ja hänen perheestään otettiin useita kymmeniä.

Jouko Juntunen toteaa vastineessaan antaneensa itseään koskevia ohjeita kuvaajalle. Juntunen kertoo halunneensa tulla kuvatuksi ryhdikkäästi seisomassa ja vasen puoli hieman enemmän painottuneena. Pään asennon tuli olla niin, että oikea korva ei näy sekä katseen suoraan linssiin. Näiltä osin kuvaajan omille ideoille ja itsenäiselle toiminnalle Juntunen sanoo asettaneensa selkeät reunaehdot. Juntunen toteaa vastineessaan, että he eivät olleet tulleet ottamaan taidevalokuvia, vaan teknisesti tasokkaita käyttövalokuvia.

Jouko Juntunen ei allekirjoittanut mitään sopimusta Blomsterin kanssa, ja hän kertoo ilmoittaneensa käyttävänsä kuvia harkintansa mukaan parhaaksi katsomallaan tavalla.

Keväällä 2003 Muhoksen kunta teki päätöksen maalauttaa muotokuva Jouko Juntusesta. Samalla päätettiin valita maalauksen tekijäksi taiteilija Hannu Kaakko, koska hänet tunnettiin osajana ja hän oli jo aikaisemmin maalannut muotokuvan edellisestä kunnanjohtajasta. Taiteilija Kaakko kävi kunnantalolla 14.4.2003. Samalla sovittiin Jouko Juntusen muotokuvan maalaamiseen liittyvistä aikatauluista yleensä sekä muista tähän prosessiin liittyvistä asioista, kuten muun muassa ateljeekäynneistä. Todettiin myös taideteoksen lopullinen sijoitusympäristö.

Jouko Juntunen toteaa vastineessaan, että työt taiteilija Kaakon kotiateljeessa aloitettiin 7.5.2003. Taiteilijan näkemys oli, että kyseessä on näköisteos, malli maalataan seisomassa ryhdikkäänä, kasvot vasenpuolipainotteisena, katse kohti taiteilijaa. Juntunen hyväksyi taiteilijan näkemyksen. Pukeutumisen osalta Jouko Juntunen kertoo

päätyneensä siihen, että maalauksessa on sama tumma puku asusteineen kuin valokuvissa oli. Tilaajatausta huomioon ottaen hän käytti myös Muhoksen kunnan rintamerkkiä.

Vastineessa todetaan taiteilijan ilmoittaneen, että koko maalausprosessin aikana keskeneräistä työtä ei näytetä mallille. Näin myös meneteltiin. Ateljeetapaamisia oli edellisen lisäksi 4.6.2003, 3.9.2003, 7.10.2003. Jouko Juntunen kertoo seisoneensa mallina kymmenisen tuntia.

Vastineessa todetaan, että hakijan väite, jonka mukaan taiteilija Kaakko on maalannut muotokuvan pelkästään valokuvaaja Blomsterin valokuvan pohjalta, ei ylläkerrottuun viitaten pidä paikkaansa. Samoin ei pidä paikkaansa väite, että maalaus ja valokuva olisivat täsmälleen samanlaiset: valokuvasta puuttuu esimerkiksi Jouko Juntusen vasemmassa rintapielessä oleva Muhoksen kunnan merkki.

Ällistyttävää olisi, jos edellä kerrotun pohjalta ja asusteista johtuen lopputuloksissa ei olisi lainkaan yhdennäköisyyttä. On selvää, että kun sekä valokuvaajalle, että taidemaalarielle annetaan kohteesta täsmälleen samanlaiset reunaehdot, tulee teoksista varmuudella samanoloiset. Kun otetaan huomioon taiteilija Kaakon korkea ammattitaito on myös selvää, että kohteen samannäköisyys valokuvassa ja maalauksessa on ilmeinen.

Edellä kirjoitettuun viitaten on päivänselvää, että taiteilija Kaakko on itsenäisesti luonut taiteellisen teoksen, jota Jouko Juntunen pitää onnistuneena toteutuksena itsestään.

Pirkko Juntusen vastine

Pirkko Juntunen toteaa vastineessaan, että hän on allekirjoittanut kuvaussopimuksen vain ja ainoastaan koskien omia kuviaan. Sopimuskappaletta, joka tavallisesti jää molemmille osapuolille, Pirkko Juntunen ei saanut. Pirkko Juntunen kertoo myös lunastaneensa Juntusten tilaamat kuvat hintaan 174,00 €.

Valokuvaaja Blomsterin otoksista Pirkko Juntunen toteaa, että kuvaaja sai todella selkeästi ohjeistuksen. Kyseisissä kuvissa ei Pirkko Juntusen käsityksen mukaan ole kuvaajan omia ideoita tai ne eivät ainakaan hänelle välity, vaan itsenäisyys ja omaperäisyys puuttuu.

Väitteitä, että maalaus olisi tehty kuvan pohjalta, Pirkko Juntunen pitää totuuden vastaisina, koska hän tietää Jouko Juntusen olleen mallina useita kertoja. Myöskään väite siitä, että maalaus olisi täsmälleen samanlainen kuin hakijan ottama kuva, ei pidä paikkaansa. Kun Pirkko Juntunen näki maalauksen ensi kerran, hänen mieleensä tuli, että kuva on Jouko Juntusen näköinen ja hymynkarekin on löytynyt. Katseltuaan nyt myöhemmin kuvia ja Tervareitti-lehdessä julkaistuja otoksia Juntunen toteaa, että

yksityiskohtia, jotka puhuvat erilaisuudesta ja omaperäisyydestä, on lukuisia.

Taiteilija Kaakon maalaamasta muotokuvasta Pirkko Juntunen toteaa, että taiteilijan näkemys mallistaan on aidosti omintakeisen kaunistelematon ja toteutus on myöskin onnistunut. Pirkko Juntusen käsityksen mukaan taiteilija Kaakko on luonut taiteellisen teoksen, joka on itsenäinen ja omaperäinen.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto toteaa aluksi, että sen tehtävänä on tekijänoikeuslain 55 §:n mukaan avustaa opetusministeriötä tekijänoikeutta koskevien asioiden käsittelyssä ja antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Tekijänoikeusneuvosto ei voi toimivaltansa puitteissa ottaa kantaa näyttökysymyksiin tai tulkita tehtyjä sopimuksia.

Muutoin tekijänoikeusneuvosto esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeudesta ja valokuvateosten suojasta

Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/61) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Säännöksessä mainitaan esimerkkinä suojatuista teoksista muun muassa valokuvateos. Valokuvat, jotka eivät yllä teostasoon, saavat TekijäL 49 a §:n mukaista suojaa.

Teostasoon yltävän valokuvan tulee olla itsenäinen ja omaperäinen. Teostaso arvioitaessa on tarkasteltava valokuvan ilmenemismuotoa kokonaisuudessaan. Valokuvateosten teostason on katsottu asettuvan verraten korkealle. Omaperäisyyttä voivat ilmentää esimerkiksi kuvakulma, kuvattavan kohteen valinta sekä kuvan rajaus. Jotta kyse olisi TekijäL 1 §:n nojalla suojatusta valokuvasta, on valokuvan ilmenemismuodon oltava kokonaisuutena tarkastellen sellainen, ettei kukaan toinen kuvaaja olisi vastaavaan työhön ryhtyessään päätenyt muodoltaan vastaavaan lopputulokseen.

Tekijälle kuuluvista taloudellisista oikeuksista säädetään TekijäL 2 §:ssä. Sen mukaan tekijänoikeus tuottaa, TekijäL 2 luvussa säädetyn rajoituksen, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna. TekijäL 2 §:n 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa.

Tekijäl 2 §:n 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun se esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti.

Tekijäl 20 §:ssä säädetään näyttämisoikeuden raukeamisesta. Kyseisen lainkohdan mukaan kun teoksen kappale on tekijän suostumuksella myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu taikka teos on julkaistu, saadaan teosta näyttää julkisesti. Kyseistä säännöstä voidaan soveltaa myös Tekijäl 1 §:n nojalla suojattuihin valokuviiin. Täten sellaista valokuvateoksen kappaletta, joka on valokuvaajan suostumuksella myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu, voidaan näyttää julkisesti ilman, että se loukkaisi valokuvaajan tekijänoikeutta. Näyttämisoikeuden raukeaminen koskee vain sitä teoskappaletta, joka on tekijän suostumuksella pysyvästi luovutettu tai julkaistu, ei itse teosta.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään Tekijäl 3 §:ssä. Sen mukaan tekijän nimi on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappaleita tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Lisäksi säännöksessä kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa loukkaavalla tavalla tai teoksen saattaminen yleisön saataviin sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Tekijänoikeus syntyy aina teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle. Tekijä voi kuitenkin luovuttaa oikeutensa kokonaan tai osittain. Tekijänoikeuden luovutusta koskevat yleiset säännökset ovat Tekijäl 27—29 §:ssä. Taloudelliset oikeutensa tekijä voi luovuttaa kokonaan tai osittain. Moraalisista oikeuksistaan tekijä voi 3 §:n 3 momentin mukaan luopua vain, jos kysymyksessä on laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen.

Jos tekijä on luovuttanut tekijänoikeutensa toiselle, luovutuksensaaja ei saa 28 §:n mukaan muuttaa teosta eikä luovuttaa oikeutta edelleen, ellei siitä ole toisin sovittu. Liikkeelle kuuluvan oikeuden saa luovuttaa liikkeen luovutuksen yhteydessä, jolloin luovuttaja jää edelleen vastuuseen sopimuksen täyttämistä.

Tekijänoikeus on Tekijäl 43 §:n 1 momentin mukaan voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuodesta.

Muiden valokuvien kuin valokuvateosten suojasta

Teostasoon yltävien valokuvien lisäksi Tekijäl:ssa suojataan muita valokuvia tekijänoikeussuojaa heikommalla suojalla. Lain 49 a §:n 1 momentin mukaan valokuvaajalla on yksinomainen oikeus määrätä valokuvasta, muuttamattomana tai muutettuna, valmistamalla siitä kappaleita sekä näyttämällä sitä julkisesti.

Lain 49 a §:n 3 momentin viittaussäännösten perusteella tiettyjä TekijäL:n säännöksiä sovelletaan myös valokuviiin, jotka eivät yllä teostasoon. TekijäL 49 a §:n 1 momentissa tarkoitettuna oikeuden luovutusta koskevat niin ikään samat säännökset kuin tekijänoikeuden luovutusta. TekijäL 49 a § sisältää viittauksen myös näyttämisoikeuden raukeamista koskevaan TekijäL 20 §:ään, jota on selostettu tarkemmin edellä. TekijäL 49 a §:n säännöksessä todetaan lisäksi, että jos valokuva on tekijänoikeuden kohteena, voidaan siihen oikeuteen nojata.

Teostasoon yltävien ja lain 49 a §:n mukaisten muiden valokuvien suoja eroaa lähinnä suoja-ajan pituuden ja sen laskemistavan suhteen. Oikeus valokuvaan on TekijäL 49 a §:n 2 momentin mukaan voimassa, kunnes 50 vuotta on kulunut sen vuoden päättymisestä, jona kuva valmistettiin. Sen sijaan valokuvateokset saavat suojaa tekijänoikeuden yleisen 70 vuoden suoja-ajan mukaisesti. Toinen merkittävä ero on, että muiden valokuvien kuin valokuvateosten suoja ei ulotu valokuvien levittämiseen.

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt valokuvien suojaa muun muassa lausunnoissaan 2002:8, 2002:10, 2002:19 ja 2003:6.

Valokuvaamalla tehty muotokuva

Valokuvaamalla tehtyä muotokuvaa koskee TekijäL 40 c §:n erityissäännös, jota sovelletaan 49 a §:n 3 momentin viittaussäännöksen perusteella myös teostasoon yltämättömiin valokuviiin. Säännöksen mukaan valokuvaamalla valmistetun muotokuvan tilaajalla on, vaikka valokuvaaja on pidättänyt itselleen oikeuden teokseen, oikeus antaa lupa muotokuvan ottamiseen sanomalehteen, aikakauskirjaan tai elämäkerralliseen kirjoitukseen, jollei valokuvaaja erikseen ole pidättänyt oikeutta kieltää sitä.

Kyseistä TekijäL 40 c §:n säännöstä on perusteltu sen esitöissä vain niukasti (hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta ja oikeudesta valokuvaan annetun lain kumoamisesta 287 / 1994 vp., s. 26). Esitöissä on todettu, että kyseinen tilauksesta tehtyjä valokuvia koskeva säännös on tarkoituksenmukaista sisällyttää lakiin huomioon ottaen yksittäisten kuvien ja niiden käyttöoikeuksien suuri taloudellinen ja muu arvo. Säännös on perusteltu, vaikka tekijänoikeuslain lähtökohtana on, että tekijänoikeus syntyy tekijälle.

Teoksen muunteleminen ja vapaa muuttaminen

TekijäL 4 § sisältää teoksen muuntelua ja vapaata muuttamista koskevan säännöksen.

TekijäL 4 §:n 1 momentin nojalla sillä, joka on kääntänyt teoksen, muunnellut sitä tai saattanut sen toiseen kirjallisuus- tai taidelajiin, on tekijänoikeus teokseen tuossa muunnellussa muodossa. Myös muuntelijan panoksen on suojaa saadaksen osoitettava omaperäisyyttä. Muuntelijan oikeus kattaa vain hänen oman suorituksensa, eikä se rajoita tekijänoikeutta alkuperäiseen teokseen. Muunnelman tekeminen teoksesta edellyttää alkuperäisen teoksen tekijän suostumusta. Kappaleiden valmistaminen TekijäL 4 §:n 1 momentin nojalla suojaa saavasta muunnelmasta edellyttää sekä alkuperäisen teoksen tekijän että muuntelijan suostumusta.

TekijäL 4 §:n 2 momentin mukaan jos joku teosta vapaasti muuttaen on saanut aikaan uuden ja itsenäisen teoksen, ei hänen tekijänoikeutensa riipu tekijänoikeudesta alkuperäiseen teokseen. Tällaiseen hyödyntämiseen ei tarvita alkuperäisen teoksen oikeudenhaltijan suostumusta.

Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että jos muutetussa muodossa valmistetussa teoksessa on kyse samasta teoksesta kuin alkuperäisteos, alkuperäisteoksen tekijällä tai tekijänoikeuden haltijalla on määräysvalta myös ko. uusien teosten suhteen. Jos teokset mielletään samoiksi, tekijänoikeuden loukkauksen voidaan yleensä katsoa tapahtuneen. (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus & lähioikeudet, s. 76 ja 88)

Yksityiskohtaisten sääntöjen antaminen siitä, miten raja vapaan luomisen ja muuntelemisen välillä käytännössä on vedettävä, on varsin vaikeaa. Riidanalaisissa tapauksissa rajanveto jää lain esitöiden mukaan oikeuskäytännön varaan, jolloin tuomioistuimen on vapaasti harkittava kaikki asiaan vaikuttavat seikat. (Komiteanmietintö 1953:5. Ehdotus laiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin, s. 50)

Maalauksen tms. tekeminen valokuvasta

Oikeus valokuvaan tai valokuvan tekijänoikeus suojaa valokuvaa sellaisenaan muttei esimerkiksi valokuvan kohdetta, ideaa tai aihetta. Kuka tahansa saa siten ottaa valokuvan samasta kohteesta ja esimerkiksi samasta kuvakulmasta ja samassa valaistuksessa kuin toinen valokuvaaja. Sen sijaan valokuvaajan ottamasta valokuvasta ei saa valmistaa kappaletta tai näyttää sitä julkisesti ilman valokuvaajan suostumusta, koska TekijäL 2 ja 49 a §:n mukaan valokuvan kappaleen valmistaminen ja sen julkinen näyttäminen kuuluvat valokuvaajan yksinoikeuden piiriin. Kappaleenvalmistamisoikeus kuuluu siis sekä teostasoon yltävän valokuvan sekä TekijäL 49 a §:n nojalla suojatun valokuvan

oikeudenhaltijan yksinoikeuteen. Oikeus käsittää kappaleen valmistamisen valokuvasta sekä muuttamattomana että muutettuna.

Kappaleiden valmistaminen valokuvasta voi tapahtua esimerkiksi piirtämällä, maalaamalla tai muuta tekotapaa käyttäen. Oikeuskirjallisuudessa Pirkko-Liisa Haarmann (Immateriaalioikeuden oppikirja, 1989, s. 60 - 61) on todennut, että kun valokuvasta valmistetaan kappale esimerkiksi piirtämällä, on selvää, että tällainen kappale jonkin verran eroaa siitä valokuvasta, josta se on valmistettu. Edelleen Haarmann on todennut, että ero kappaleiden valmistamisen ja suojan ulkopuolelle jäävän aiheen hyväksikäytön ja esimerkiksi edellä selostetun, TekijäL 4 §:n 2 momentissa tarkoitetun vapaan muuntelun välille jää hiuksenhienoksi.

Korkein oikeus on ottanut ratkaisussaan KKO 1979 II 64 tekijänoikeuskysymyksiin, jotka koskivat maalauksen tekemisestä lapsia esittävästä valokuvasta. Asiassa oli kyse siitä, että henkilö A oli maalannut taulun käyttäen esikuvanaan henkilön B valmistamaa julkistettua valokuvaa sekä asettanut sen julkisesti näytteille ja myytäväksi. Korkein oikeus katsoi, että maalaus ei ollut valokuvan kappale, vaan valokuvan pohjalta syntynyt itsenäinen teos. A ei täten ollut syyllistynyt tekijänoikeuden loukkaukseen.

Vastaavantyyppisiä tilanteita on arvioitu myös esimerkiksi ruotsalaisessa oikeuskäytännössä. Ratkaisuissa on päädytty samanlaiseen lopputulokseen kuin mainitussa korkeimman oikeuden ratkaisuissa, eli valokuvan ja siitä tehdyn piirroksen tms. melko vähäistenkin erojen on katsottu osoittavan, että kyse on ollut eri tuotteista, eikä loukkausta täten ole tapahtunut. Ratkaisuja on kommentoinut Rainer Oesch (Oikeus valokuvaan, 1993, s. 197 - 204).

Maalauksen on ollakseen valokuvan kappale oltava hyvin tarkka kopio valokuvasta. Yksittäistapauksessa jää kokonaisvaikutelman pohjalta ratkaistavaksi, onko kysymyksessä kappale valokuvasta, valokuvan muunnelma vai uusi itsenäinen ja omaperäinen teos. (Haarmann, Pirkko-Liisa: Immateriaalioikeuden oppikirja, 1989, s. 61; Oesch, Rainer: Oikeus valokuvaan, s. 167, 178-179)

Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että se on tutustunut sille toimitettuun aineistoon.

Lausuntopyynnössä tarkoitettu valokuva on lausuntopyynnön liitteenä 1. Valokuvassa on muotokuvamaisesti kuvattu kameraan nähden hieman vinossa seisovassa asennossa oleva mieshenkilö, joka nojaa pöytään tai matalaan pylvääseen. Kuva on rajattu siten, että henkilöstä näkyy kuvassa

ainoastaan ylävartalo. Henkilön taustalla on harmaa kangas tms. Kuvan katselijan huomio kiinnittyy muutoin hyvin tummasävyisessä kuvassa erityisesti kuvatun henkilön kasvoihin.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että kyseinen valokuva ei ilmennä ottajansa sellaista itsenäisyyttä ja omaperäisyyttä, jota vaaditaan tekijänoikeussuojan saamiseen. Tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan kyse ei siten ole TekijäL 1 §:n nojalla suojatusta teosvalokuvasta, vaan TekijäL 49 a §:n nojalla suojaa saavasta valokuvasta. Valokuvaajalla, tai sillä, jolle nämä oikeudet ovat mahdollisesti siirtyneet, on valokuvaan TekijäL 49 a §:ssä tarkoitettut oikeudet.

Edelleen tekijänoikeusneuvosto toteaa, että kyseinen valokuva on sen käsityksen mukaan TekijäL 40 c §:ssä tarkoitettu valokuvaamalla tehty muotokuva. Tällaisen muotokuvan tilaajalla on, vaikka valokuvaaja on pidättänyt itselleen oikeuden teokseen, oikeus antaa lupa muotokuvan ottamiseen sanomalahteen, aikakauskirjaan tai elämäkerralliseen kirjoitukseen, jollei valokuvaaja ole erikseen pidättänyt oikeutta kieltää tätä. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että lausuntopyynnössä tarkoitettun valokuvan tilaajalla eli Jouko Juntusella on valokuvaan TekijäL 40 c §:ssä tarkoitettu oikeus, ellei valokuvaajan eli lausuntopyynnön tapauksessa hakijan kanssa ole toisin sovittu.

Kuva lausuntopyynnössä tarkoitettusta maalauksesta on lausuntopyynnön liitteenä 4. Kuvassa on mitä ilmeisimmin öljyvärimaalaus, joka muistuttaa edellä selostettua valokuvaa. Maalauksessa on muotokuvan tyyppisesti kuvattu selvästi sama henkilö kuin valokuvassa. Henkilön asento, ilme ja vaatetus ovat samat. Henkilö nojaa samanlaiseen pylvääseen tai pöytään kuin valokuvassa. Sekä valokuvassa että maalauksessa valo tulee kuvassa esiintyvään henkilöön nähden samasta suunnasta.

Maalaus eroaa valokuvasta lähinnä henkilön taustan värin osalta: maalauksessa tausta on vihertävä, kun se valokuvassa on harmaa. Maalauksessa kuvatun henkilön vaatteiden väritys eroaa myös hieman valokuvan henkilön vaatetuksen väristä, sillä maalauksessa kuvatun henkilön vaatteissa on kuvattu valon taittumista tms. siten, että puku on väriltään harmaahko ja siinä on vaaleampia kohtia.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, ottaen huomioon edellä selostettujen kahden työn tietyt samankaltaisuudet, että lausuntopyynnössä tarkoitettu maalaus on mitä ilmeisimmin tehty käyttäen ainakin eräänä esikuvana hakijan ottamaa valokuvaa. Tekijänoikeusneuvostolle esitettyjen tietojen mukaan maalausta tehdessä on käytetty myös malli-istuntoja, eli muotokuvassa esiintyvä henkilö on ollut taiteilijan mallina maalausta tehtäessä. Tämä viittaa siihen, että hakijan ottama valokuva ei ole ollut ainoa esikuva muotokuvaa tehtäessä.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että lausuntopyynnössä tarkoitettujen valokuvan ja maalauksen antama vaikutelma on sama. Tekijänoikeusneuvosto toteaa kuitenkin, aikaisemman oikeuskäytännön ja tekijänoikeusneuvostolle esitetyt seikat huomioon ottaen, että kyseinen maalaus on sen näkemyksen mukaan toteutettu siinä määrin itsenäisellä ja omaperäisellä tavalla, että kyse on uudesta itsenäisestä ja omaperäisestä, TekijäL 1 §:n nojalla tekijänoikeussuojaa saavasta teoksesta. Kyseinen maalaus ei siten tekijänoikeusneuvoston näkemyksen mukaan ole lausuntopyynnössä tarkoitettun valokuvan kappale, vaan itsenäinen teos. Maalauksen tekeminen valokuvasta ja maalauksen saattaminen yleisön saataviin lausuntopyynnössä tarkoitettu tavoin ei siten ole edellyttänyt hakijan eli valokuvaaja Anna-Maija Blomsterin lupaa.

Tekijänoikeusneuvosto huomauttaa, että lausuntopyynnössä tarkoitettun valokuvan tilaajalla eli Jouko Juntusella on valokuvaan TekijäL 40 c §:ssä tarkoitettut oikeudet, ellei valokuvaajan eli hakijan kanssa ole muuta sovittu. Tilaajan TekijäL 40 c §:ssä tarkoitettu oikeus ei kuitenkaan vaikuta valokuvasta tehtyyn maalaukseen liittyvien tekijänoikeuskysymysten eli lausuntopyynnössä tarkoitettun tilanteen arviointiin.

Lopuksi tekijänoikeusneuvosto toteaa, että se ei TekijäL 55 §:ään perustuvan toimivaltansa nojalla voi tulkita tehtyjä sopimuksia. Tekijänoikeusneuvosto ei siten tässä lausunnossaan ota kantaa siihen, mitä asianosaisten kesken on tekijänoikeuskysymyksistä sovittu tai voidaan katsoa sovitun.

Puheenjohtaja

Niklas Bruun

Sihteeri

Hertta Hartikainen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Niklas Bruun (puheenjohtaja), Katariina Sorvari, Marit Hohtokari, Ahti Vänttinen, Päivi Liedes, Anne Stenros, Tuula Hämäläinen, Pekka Salomaa, Markku Uotila, Kai Nordberg, Hanna Nuortila, Paula Paloranta, Pirjo Aalto ja Juha Vilanka.